

ρων τούς υιούς, εἰς ὑμᾶς, κύριοι, ἀπόκειται νὰ μιμηθῆτε, — καὶ τί λέγω νὰ μιμηθῆτε; — νὰ ὑπερκοινωνήσετε αὐτοὺς κατὰ τὸ μέγα ἔργον. Καὶ ὡς ἐκείνοι παρέδωκαν ὑμῖν πατρίδα ἐλευθέρην, οὕτω καὶ ὑμεῖς νὰ παραδώσετε αὐτὴν εἰς τὰ τέκνα «ΟΥΚ ΕΛΑΣΣΩ, ΑΛΛΑ ΜΑΛΙΣΤΑ ΠΛΕΙΩ ΚΑΙ ΑΡΕΙΩ ΟΥΗΣ ΑΝ ΠΑΡΕΔΩΞΑΣΘΕ».¹

Τὸ ἐπόμενον ποίησον ἄρθρον ἀπεστάλη ἡμῖν πρὸς δημοσίευσιν ὑπὸ Γάλλου λογίου, ἐν Ἀθήναις ἀπὸ τίνος διατριβήντος πρὸς ἐμμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας.

Σ. τ. Δ.

Δύο ἐπιγραφαὶ ἐν ταῖς

ΚΑΤΑΚΟΜΒΑΙΣ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

Εἶναι πᾶσι γνωστὸν ὅτι αἱ κατακόμβαι τῆς Ῥώμης ἦσαν τόπος ἐνταφιασμοῦ τῶν Χριστιανῶν κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας· ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπίσης γενικῶς γνωστὸν ὅτι αὗται ἐχρησίμευον ἀκόμη πρὸς ταφὴν τῶν εἰδωλολατρῶν ὥστε ἐν τῷ αὐτῷ νεκροταφείῳ, ὀδοῦκοντα πόδας ὑπὸ τὸ ἔδαφος, κείνται κεχωσμένα λείψανα τῶν δύο θρησκειῶν.

Ἐν παρόδῳ δὲ δύναμι νὰ εἶπω ὅτι ἐννοεῖ ἕκαστός πόσον καθίσταται ἡ διάκρισις τῶν πρώτων δυσχερῆς ἀπὸ τῶν τελευταίων. Ὅταν σκυρὸς κοσμῆ τάφον, μετὰ πεποιθήσεως ἀποφαίνεται πᾶς τις ὅτι ἐνταῦθα ἀναπαύεται μαθητῆς τοῦ Ἐσταυρωμένου. Ἐάν δὲ συναντᾷ ἀετὸν κρατοῦντα κεραυνούς, μετὰ βεβηκτικότητος δύναται νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἐκεῖ κείται λάτρης τοῦ Διός. Ἄλλ' ὅταν δὲν ἀνακαλύπτεται ἐξωτερικόν τι σημεῖον, δυσκολεύεται τις νὰ ἀναγνωρίσῃ ἐκ τοῦ σχήματος ἢ ἐκ τοῦ ὄγκου τῶν ὀστέων τὰς ψυχὰς εἰς τὰς ὁποίας ἀνήκον ταῦτα. Οὕτως ἡ δυσκολία αὕτη ἐγένετο ἀφορμὴ πολλᾶκις πλανῶν μεγίστων. Ἄλλοτε πάλιν ἡ διάκρισις εἶναι εὐκόλος ὅπως ἐπὶ τῆς περιστάσεως ἦν ἐκθέτομεν ὡς ἐξῆς:

Ἐν ταῖς κατακόμβαις τῆς Ῥώμης ὑπάρχουσι δύο ἐπιγραφαί, ὧν ἡ πρώτη εἶναι τοιαύτη:

«Τύχη σκληρὰ ἢ χαίρουσα εἰς τὸν θάνατον, διὰ τὴν ἀπέσπασας ἀπ' ἐμοῦ τὸσον νέον τὸν προσφιλῆ μου Μάξιμον;»

Ἡ δ' ἐτέρη ἔχει οὕτως:

«Γεμῆλλα κοιμάται ἐν εἰρήνῃ Κυρίου.»

Προσπαθήσωμεν διὰ τῆς μελέτης τῶν δύο τούτων ἐπιγραφῶν ἐπιγραφῶν νὰ ἀνακαλύψωμεν τὴν θρησκείαν εἰς ἣν ἐκάτερος τῶν ὑπ' αὐτάς κειμένων νεκρῶν ἀνήκε.

«Τύχη σκληρὰ», λέγει ἡ πρώτη ἐπιγραφή. Ἡ τύχη εἶναι πράγμα τι ἢ ὄν τι τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ μεταβληθῆ, οὔτε τῶν ἀνθρώπων οὔτε τῶν ὑψηλοτέρων πνευμάτων οὔτε τοῦ δημιουργοῦ τοῦ σύμπαντος ἢ βούλησις ἔχει ἰσχὺν ἐπὶ τῆς εἰμαρμένης. Ἄπαντα τὰ ὄντα ἐκτελοῦσι, δὲν λέγω ὅ, τι βούλεται ἡ τύχη, διότι αὕτη καθ'

ἑαυτὴν δὲν δύναται νὰ θέλη τι, ἀλλ' ὅ, τι ἡ τύχη εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἐπιβάλλῃ. Ἡ τύχη διευθύνει, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι τύχη αὕτη καθ' ἑαυτὴν διευθύνεται ὑπὸ τίνος; ὑπ' οὐδενός. Διὰ πάντων τούτων δηλοῦται ὅτι αἱ τύχαι καὶ τῶν θεῶν καὶ τῶν ἀνθρώπων εἰσι προαποφατισμέναι, πλέον ἀμετάβλητοι ἢ ἡ κίνησις τοῦ ἡλίου, καὶ μᾶλλον ἀπρόσβλητοι τῶν βράχων ἐν ἐνὶ λόγῳ οὐδεὶς, οὔτε ὑμεῖς οὔτε ἐγὼ οὔτε ὁ Θεὸς ἔχει θέλησιν καὶ ἐλευθερίαν, ἅπαντες εἴμεθα δοῦλοι, μηχαναί, πάντες ὕλη ἀδρανῆς ὡς δένδρον καὶ λίθος. Ταῦτα λέγει ἡμῖν ὁ πρῶτος λόγος τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης. Ἄς ἐξετάσωμεν τὸν δεύτερον.

«Τύχη σκληρὰ.» Ἄν ἡ τύχη δὲν ἀπεστέροι εἰμὴ τὴν θέλησιν ἀποδίδουσα ἡμῖν εὐτυχίαν, ἢ ἐπιθυμῶμεν νὰ παρηγορηθῶμεν, εὐχριστοῦντες κατὰ τὸν τρόπον κτηνώδη τὰς αἰσθήσεις καὶ ὀρεξείας ἡμῶν. Ἄλλ' οὐχί ἡ τύχη εἶναι σκληρὰ, μὰς λέγει ἡ ἐπιγραφή εὐαρεστοῖται νὰ ἀποθνήσκωμεν. Ἄν οἱ ἄνθρωποι εἰσι πτωχοὶ, ἀσθενεῖς, ἀμαθεῖς, καταδεδιωγμένοι, ταῦτα πηγάζουν ἐκ τῆς σκληρᾶς τύχης. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη εἶναι σκληρὰ, ἐπιθυμῶμεν νὰ μαντεύσωμεν τί θὰ πράξῃ εἰς τὸ μέλλον ἐξ ὧν ἔπραξεν εἰς τὸ παρελθόν. Αὐτὸ ἐπίθετον μόνον ὑπόσχεται ἄρα ἡμῖν ἀβλιότητα, δυστυχία, καταδιωγμούς, ἐν γένει σκληρότητα. Ἄλλ' ἐξακολουθήσωμεν:

«Σκληρὰ τύχη ἢ χαίρουσα εἰς τὸν θάνατον.»

Οὕτω τέρψις τῆς εἰμαρμένης εἶναι ὁ θάνατος ἡμῶν. Ἐγένετο αἰτία νὰ γεννηθῶμεν, πρῶτον διὰ νὰ ἐμποιῇ ἡμῖν φόβον, καὶ ἀκολούθως διὰ νὰ θανατώσῃ ἡμᾶς. Δὲν λέγω ὅτι τοιαύτη εἶναι ἡ ἡδονὴ αὐτῆς, διότι τότε ἠθέλωμεν ἐλπίζει ὅτι θὰ ἐπέλθῃ αὐτῇ ποτὲ κόρος ἕνεκα τοῦ ὁποίου θὰ εὖρη ἄλλην τέρψιν, παραδείγματος χάριν ἐν τῇ εὐδαιμονίᾳ μὰς. Ὅχι εἶδομεν, ἡ τύχη δὲν ἔχει θέλησιν καὶ ἐκλογὴν ἂν φέρῃ τὸν θάνατον, τοῦτο δὲν προσέρχεται ἀπὸ ἰδιοτροπίαν αὐτῆς; εἶναι τὸ ἀποτελεσμα τῆς οὐσίας τῆς ὁποίας εἶναι σήμερον, θὰ ἦναι αἰωνίως καὶ ἐκ τῆς φύσεώς τῆς αἰωνίως θὰ μὰς φέρῃ θάνατον.

«Διὰ τὴν ἀπέσπασας ἀπ' ἐμοῦ τὸσον νέον τὸν προσφιλῆ μου Μάξιμον;» Οὕτως ὄχι μόνον ἡ εἰμαρμένη ἐχάρη θανατώσασα τὸ τέκνον, ἀλλὰ προσέτι ἐγένετο αἰτία νὰ ὑποφέρῃ διὰ τοῦ θανάτου τούτου πληγωθεῖσα ἡ φιλόστοργος μήτηρ. Ἡ τύχη ἠδύνατο νὰ ἀφήσῃ τὴν μητέρα νὰ ἐκπνεύσῃ πρώτη, ἀπαλλάττουσα ταύτην πικρᾶς θλίψεως. Δὲν πράττει ὅμως οὕτω πλῆττει πλάσμα νεκρὸν, ἀθῶον καὶ προσφιλές, ἵνα γυνὴ φιλόστοργος καὶ νοήμων ἀναστενάξῃ, καὶ ἐν τῇ συμφορᾷ αὐτῆς ἀντὶ πάσης παρηγορίας καταρῆται τὸν Θεόν.

Ἀναγνώστα, μαντεύσον ποία εἶναι ἡ θρησκεία αὕτη ἀρκοῦμαι νὰ σοὶ παρατηρήσω ὅτι ἐάν ἡ ὑπαγορευσασα τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην μήτηρ ἀπε-

1. Ἀναγνώστη τῆ 25 Μαρτίου ἐν τῇ Συλλογῇ «Βυρῶν», ὑπὸ Ν. Δρακούλη.

βίωσεν, ἡ ὀδυνηρά αὐτῆς πίστις ζῆ ἔτι εἰς πολλὰ πνεύματα. Ἄλλοτε ἐκαλεῖτο αὕτη ἐθνισμὸς ἢ εἰδωλοκατρεΐα, σήμερον ἀποδίδεται αὕτη τὸ ἀληθές ὄνομα, ἀπιστία, διότι ὁ ἄπιστος στεροῦμενος τοῦ τέκνου του λέγει: «*Σκληρὰ τύχη ἡ χαίρουσα εἰς τὸν θάνατον, διατί ἀπέσπασας ἀπ' ἐμοῦ τόσον νέον τὸν προσφιλή μου;*»

Ὁ ἄπιστος μέμφεται μετὰ τῆς αὐτῆς κατάρτας τὴν τύχην ἣτις ἢ οὐδὲν εἶναι ἢ εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός. Ἄν ὁ ἄπιστος καταράται ἀνύπερκτόν τιν ὄν, εἶναι μωρὸς, ἂν καταράται τὸν δημιουργόν του, εἶναι ἀσεβής.

«Οὐδένα καταρῶμαι, οὔτε τὸν Θεόν», οὕτως ἐν τῇ εὐτυχίᾳ αὐτοῦ σκέπτεται ὁ ἄπιστος· ἀλλ' ὅταν ἐπέλθουν αὐτῷ δυστυχήματα, δὲν εἶναι πιστευτὸν ὅτι δὲν θὰ καταρασθῆ τὴν τύχην, τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεώς του, καθ' ἣν ὑποφέρει, ὅτι δὲν θὰ καταρασθῆ τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν, καθ' ἣν ἄγνοσι ἑαυτὸν, τὴν νεότητά του, καθ' ἣν κοπιᾷζει, τὴν ὥριμον ἡλικίαν του, ὅτε βλέπει ἀποσβενημένους τὰς ὠραίας αὐτοῦ ἐλπίδας, τὸ βαρὺ γῆρας, ὅτε ἐξησθημένος πλησιάζει τὸ τέλος τοῦ βίου του, ὅτι δὲν θὰ καταρασθῆ τὴν τε ἰδίαν τύχην καὶ τὴν τῶν οἰκείων, ἣτις τὸν ὀδηγεῖ εἰς τὸ μηδέν. Αὕτη εἶναι ἡ σοφία τοῦ ἀπίστου, τὴν ὁποίαν δὲν ἀκολουθεῖ διότι λησμονεῖ καὶ δὲν σκέπτεται αὐτὴν· ὁ τοιοῦτος δὲν ἀνέχεται τὴν ζωὴν εἰμὴ καθ' ὅσον καπορθοῖ νὰ μὴ σκέπτεται περὶ αὐτῆς.

Πόσον διαφέρουσι ταῦτα τῆς δευτέρας ἐπιγραφῆς:

«*Γεμέλλα κοιμᾶται ἐν εἰρήνῃ Κυρίου.*»

«*Κοιμᾶται*», ἥτοι ζῆ ἐν καταστάσει διαφόρῳ ἐκείνης, καθ' ἣν ἐρηγορεῖ τις ἐπὶ τῆς γῆς· «*κοιμᾶται*», ὅθεν θὰ ἐξυπνήσῃ ἡμέραν τινα. Οἱ ἀπολέσαντες αὐτὴν δύνανται νὰ παρηγορηθῶσιν, ὡς ἡμεῖς παρηγορούμεθα, ἀναλογιζόμενοι ὅτι φίλος ἀναπαύεται εἰς τὴν παρηκειμένην αἴθουσαν, ὅστις ἐντὸς ὀλίγου θὰ ἐξεγερθῆ, θὰ ὀμιλήσῃ καὶ θὰ ἀποδείξῃ ἡμῖν τὴν ἀγάπην του. «*Γεμέλλα κοιμᾶται ἐν εἰρήνῃ.*» Ἡ ψυχὴ αὕτη δὲν εὐρίσκειται πλέον εἰς τὴν ἐμπόλεμον κατάστασιν, εἰς ἣν ἅπασα ἡ ἀνθρώπινος δημιουργία ἐπὶ τῆς γῆς ὑποκύπτει, εἰς πόλεμον παθῶν τυραννούντων αὐτὴν· πόλεμον τῆς συνειδήσεως, ἣτις τὴν βασανίζει· πόλεμον τοῦ θείου νόμου, ὅστις τὴν ἀπειλεῖ· πόλεμον τοῦ φόβου τοῦ πλησιάζοντος θανάτου. Πᾶσαι αἱ μάχαι αὗται ἀπέληξαν εἰς νίκην καὶ ἡδὴ: Γεμέλλα ζῆ ἐν εἰρήνῃ. Ἡ ἀβεβαιότης ἀφ' ἐαυτῆς κατεστράφη. Ἡ ψυχὴ αὕτη δὲν πιστεύει πλέον τὸν Θεόν· τὸν βλέπει· δὲν ἐλπίζει πλέον οὐρανὸν· εἶναι ἐκεῖ δὲν προσδοκᾷ πλέον τὴν εὐτυχίαν· τὴν ἀπολαμβάνει· πᾶσαι αἱ ἐπιθυμίαι αὐτῆς ἰκανοποιήθησαν· αὕτη εἶναι ἐν εἰρήνῃ· ἐν μόνον δύνεται νὰ ταράξῃ αὐτὴν, ἡ ἀνάμνησις τῶν κακῶν, ἅπερ ἐπρόσθεν ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ καίτοι ἐν εἰρήνῃ·

σημεῖον ἐναργές, ὅτι ὁ κριτὴς αὐτῆς τὴν ἐσυγχώρησεν. Οὐδὲν μεγαλείτερον τῆς εἰρήνης, ἢς ἀπήλαυσεν αὕτη· εἶναι εἰρήνη Κυρίου, μᾶς λέγει ἢ ἐπιγραφὴ, δηλαδὴ εἰρήνη, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος δίδει καὶ εἰρήνη, ἢς ὁ Κύριος ἀπολαύει. Ἄν ὁ Θεὸς τὴν παρέχει, τίς δύναται νὰ τὴν ἀφαιρέσῃ, καὶ ἂν ὁ Θεὸς ἀπολαύει αὐτῆς, πῶσον εἶναι γλυκεῖα καὶ μεγάλη! Τὸ δημιουργήμα μετέχει λοιπὸν τῆς ζωῆς τοῦ δημιουργοῦ αὐτοῦ, τῆς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ, καὶ τῆς εὐδαιμονίας καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου αὐτοῦ. Τί θὰ ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ αὕτη πλείοτερον τοῦ νὰ ἦναι κοινωνὸς τῆς μακαριότητος τοῦ δημιουργοῦ τοῦ παντός καὶ νὰ ζῆ μετ' αὐτοῦ τὴν οὐράνιον αἰωνιότητα;

Τοιαύτη ἦτο ἡ πίστις τῶν χαραξάντων τὸ ἐπίγραμμα τῆς Γεμέλλας. Ἐρωτῶ ἤδη: τοιαύτη πίστις δὲν καθιστᾷ εὐτυχή καὶ μετὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ὑπαρξίαν, καὶ ἂν εἶναι ἰκανὴ νὰ φέρῃ τὴν εὐτυχίαν τῆς ἀνθρωπότητος, δὲν ἀποδεικνύεται ἐκ τούτου ὅτι εἶναι ἡ ἀλήθεια;

Βεβαίως, φίλοι μου, ἡ Χριστιανικὴ πίστις ὑπόσχεται τὴν εἰρήνην τοῦ Κυρίου διὰ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν, καὶ ἰδοὺ ἡ ἀλήθεια, ἰδοὺ ἡ εἰρήνη, ἰδοὺ ἡ εὐτυχία! Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν ταῦτα, καὶ διὰ νὰ τὰ αἰσθανθῶμεν κάλλιον, πρέπει νὰ συγκρίνωμεν τὴν εὐδαιμόνα ταύτην πίστιν μὲ ἐκείνην, ἣτις ὑπηγόρευσε τὰς θλιβεράς ταύτας λέξεις:

«*Σκληρὰ τύχη ἡ χαίρουσα εἰς τὸν θάνατον, διατί ἀπέσπασας ἀπ' ἐμοῦ τόσον νέον τὸν προσφιλή μου Μάξιμον;*»

Ο.

ΑΘΗΝΑΪΚΟΝ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

Ἡμερολόγιον (calendarium ἢ, ἀραβιστί, ἀλμανάχον) κοινὸν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις δὲν ὑπῆρχεν, ἀλλὰ πᾶν ἔθνος καὶ πᾶσα χώρα εἶχε τὸ ἴδιον αὐτῆς ἡμερολόγιον. Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν δὲ τούτων ἡμερολογίων εἴπωμεν ὀλίγα περὶ τοῦ κυριωτέρου αὐτῶν, τοῦ ἀθηναϊκοῦ.

Τὸ ἀθηναϊκὸν ἡμερολόγιον εἰσῆλθη ὑπὸ τοῦ Σόλωνος περὶ τὸ 594 π.Χ., ἦτο δὲ σεληνιακόν, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ χειμερινοῦ ἡλιοστασίου καὶ διαιρούμενον εἰς δώδεκα μῆνας ἐξ 29 καὶ 30 ἡμερῶν ἐναλλάξ. Καὶ οἱ μὲν ἐξ 29 ἡμερῶν ἐκαλοῦντο Κοῖλοι ἢ Ἐννεσφθῖνοι, οἱ δὲ ἐκ 30 Πλήρεις ἢ Δεκάφθῖνοι. Τὰ ὀνόματα τῶν Ἀττικῶν μηνῶν ἦσαν τὰ ἐξῆς:

Μῆνες χειμερινοί— 1^{ος} Γαμηλιῶν, μὴν καθ' ὃν ἐτελοῦντο οἱ πλείότεροι γάμοι, ἔχων ἡμέρας 29. 2^{ος} Ἀνθεστηριῶν, μὴν καθ' ὃν ἐπανηγυρίζοντο τὰ Ἀνθεστήρια, ἑορτὴ τῶν ἀνθέων τῆς ἀνοιξέως, τελουμένη εἰς τιμὴν τοῦ Βάκχου, ἔχων ἡμέρας 30. 3^{ος} Ἐλαφηβολιῶν, μὴν καθ' ὃν ἐθηρεύοντο αἱ ἐλαφοί, ἔχων ἡμέρας 29. Μῆνες